

Ватаманюк Г. П. Український дитячий фольклор як засіб мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / Г. П. Ватаманюк // Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2016. – Вип. 7. – С. 99–100.

УДК 373.2.016 : 398 : 81 - 02831

Ватаманюк Г.П.,
кандидат педагогічних наук
старший викладач кафедри
теорії і методики
дошкільної і початкової освіти

УКРАЇНСЬКИЙ ДИТЯЧИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

***Анотація.** У статті висвітлено роль малих фольклорних жанрів у мовленнєвому розвитку дошкільників, конкретизовано їх вплив на окремі аспекти дитячого мовлення.*

***Ключові слова:** фольклор, жанр, мовлення, розвиток, дошкільники.*

Найголовнішою ознакою держави та її нації є рідна мова. Рівень розвитку мови відображає рівень розвитку нації, її культури. Тому, оволодіння рідною мовою як засобом пізнання і способом специфічного людського спілкування є актуальним на етапі модернізації освіти, особливо дошкільної, оскільки пронизує усі сфери життєдіяльності дитини, перебудовує її психіку, дозволяє сприймати явища оточуючого життя більш усвідомлено і довільно. Нові потреби спілкування зумовлюють потребу і в нових засобах, які мають допомогти реалізувати нові цілі. У контексті досліджуваної проблеми таким засобом є усна народна творчість, зокрема, малі фольклорні жанри. Народ дбайливо супроводжував поетичним словом кожен етап життя дитини, всі сторони його розвитку. Це ціла система традиційних правил, принципів, за допомогою яких виховується дитина в сім'ї. На жаль, батьки в наш час, за складних соціальних умов, в силу зайнятості, часто забувають про це і процес розвитку мовлення своєї дитини пускають на самоплив. Дитина більше часу проводить за комп'ютером, аніж у живому оточенні. Внаслідок цього, твори народної творчості (колискові пісні, пестушки, потішки) практично не використовуються навіть у молодшому віці, не кажучи вже про дітей п'яти-

шести років. У молодих сім'ях все рідше звучать колискові пісні, відчувається відчуження від звичаїв та обрядів, в домашніх бібліотеках переважають книжки-розмальовки. Тому серед різноманітних засобів навчання дітей рідної мови, виокремлених сучасною дидактикою, важливе місце посідають дитячі фольклорні твори. Однак, у практиці дошкільної освіти, ознайомлення дітей з фольклорними творами нерідко зводиться лише до розуміння їх змісту та заучування прислів'їв, потішок, загадок, закличок, не враховуючи жанрових та мовленнєвих особливостей. Педагоги рідко використовують згаданий матеріал з метою розвитку мовлення, забуваючи про його потенційні можливості в розв'язанні проблеми. Тому *метою* публікації є висвітлення ролі окремих фольклорних жанрів у мовленнєвому розвитку дошкільника.

Проблема розвитку мовлення дітей дошкільного віку засобами фольклору не є новою в освітньому просторі. Окремі її аспекти висвітлювались у працях Ю.Ілларионової, Є.Тіхеевої, Ф.Сохіна, А.Бородич, С.Бухвостової, О.Ушакової, О.Усової, К.Ушинського, Є.Водовозової, М.Боголюбського, В.Шевченко, С.Русової, В.Сухомлинського, сучасних науковців А.Богущ, М.Стельмахович, Н.Дзюбишина-Мельник, Л.Фесенко, В. Пабат, Н. Лисенко, Н.Гавриш та ін.

Фольклор (з *англ. folk – народ, lore – наука*) – народна мудрість, усна народна творчість [2, с.91]. Це – найбільше духовне багатство народу, скарбниця його традицій і звичаїв, у якій віддзеркалені бачення навколишнього світу, подій, що відбувалися упродовж віків. Дитячий фольклор – найцікавіший, найдоступніший, багатофункціональний матеріал для виховання дошкільників, суть якого полягає в наданні дитині перших відомостей про оточуюче середовище, передачі суспільних моральних цінностей і культури свого народу. За своєю природою дитячий фольклор скерований на вдосконалення потреб дитини у спілкуванні з батьками, ровесниками, іншими людьми, на саморозвиток та виховання, набуття практичного життєвого досвіду особистості [2, с.92].

Важливу роль у розвитку мовлення дітей відіграють малі форми фольклорних жанрів. *Жанр* – вид творів у галузі якого-небудь мистецтва, який характеризується певним сюжетними та стилістичними ознаками [4, с. 661]. Їх сучасна наука визначає як продуктивні когнітивно-семантичні категорії, без засвоєння яких неможливе формування мовленнєвої компетенції дитини. До них відносяться: *прислів'я, приказки, загадки, колискові пісні, народні пісеньки, утішки, пестушки*.

Так, *приказки (примовки)* – короткі, переважно віршовані прямі звернення до тварин, птахів, комах, передражнювання їх голосів. *Прислів'я* через особливу організацію, інтонаційне забарвлення, використання специфічних мовних засобів виразності (порівнянь, епітетів) передають ставлення народу

до того чи іншого предмета або явища. В художніх образах прислів'їв та приказок віддзеркалено досвід прожитого життя в усьому його різноманітті та суперечливостях. Означені жанри є найбільш стійкою частиною лексики загальнонародної мови, в них немає ніяких прикрас, думка передається лише найнеобхіднішими і до того ж точно відібраними словами. Використання у мовленні прислів'їв та приказок, сприяє формуванню умінь лаконічно й виразно висловлювати свої думки і почуття, інтонаційно забарвлюючи думку, образно описувати предмет та давати йому характеристику.

Колискові пісні збагачують лексичний багаж дітей за рахунок того, що містять широке коло відомостей про навколишній світ, про образи, предмети і явища, які близькі дитячому розумінню й привертають своїм зовнішнім виглядом, наприклад, «заїнько», «кошеня». Граматична різноманітність колискових сприяє засвоєнню граматичного ладу мови. Так, використання у пісні слів («коток», «котик», «котя»), підводить дітей до розуміння про однокореневі слова та способи їх творення. До того ж позитивні емоції, викликані колисковою, роблять це засвоєння успішним і міцним. Особлива інтонаційна організація (наспівне виділення голосом голосних звуків, повільний темп), наявність повторюваних фонем, звукосполучень, звуконаслідування сприяє формуванню фонематичного сприймання, запам'ятовуванню слів та їх форм, словосполучень, засвоєнню лексичної сторони мовлення. Використовуючи у роботі з дітьми народні пісеньки, утішки, пестушки можна також давати дітям поняття про однокореневі слова та способи їх утворення. Наприклад, у потішках про зайчика – однокореневими словами будуть: зайчатко – зайчик, сіренький – сірий.

Прислів'я, приказки, пісеньки, скоромовки, та загадки, є незамінним матеріалом для вправ на вироблення дикції у дітей. Завдяки лаконічності, глибині й ритмічності означених форм, діти навчаються чіткій вимові слів, проходять школу художньої фонетики, вправляють мовний апарат у гнучкості й рухливості, внаслідок чого у них формується інтонаційна виразність мовлення, що разом із дикцією свідчить про певний рівень культури мовлення.

У процесі *народних ігор-забав*, де прослідковується монологічне й діалогічне мовлення, шляхом постановки запитань та відповідей на них, що супроводжуються імітаційним рухами, поряд з мовленням розвивається й дрібна моторика, що готує руку дитини до письма.

Загадки – фльклорний жанр усної народної творчості, в якому в стислій, образній формі викладаються найбільш яскраві й характерні ознаки предметів чи явищ [2, с. 102]. Розгадування загадок розвиває здатність до аналізу, узагальнення, формує вміння самостійно робити висновки, вміння чітко виділяти найбільш характерні виразні ознаки предмета або явища, яскраво й

лаконічно передавати образи предметів, розвиває у дітей «поетичний погляд на дійсність». Відгадування і вигадкування загадок також впливає на різні аспекти мовленнєвого розвитку дошкільників. Вживання, для створення у загадці метафоричного образу різних засобів виразності (прийому уособлення, використання багатозначності слова, визначень, епітетів, порівнянь, особливої ритмічної організації), сприяють образності дитячих висловлювань. Збагачення лексичного багажу відбувається за рахунок багатозначності слів у загадках, що допомагають помітити вторинні їх значення, формують уявлення про переносне значення слова. Вони допомагають засвоїти звуковий та граматичний лад рідної мови, зосереджуючи увагу на мовній формі і її аналізі, що підтверджується в дослідженнях Ф. Сохіна [5, С.187]. Вживання для створення у загадці метафоричного образу різних засобів художньої виразності (прийому уособлення, використання багатозначності слова, визначень, епітетів, порівнянь, особливої ритмічної організації) сприяють формуванню образності мовлення дітей дошкільного віку, надають йому українського колориту.

Таким чином, у кожній із згаданих в роботі малих форм фольклорних жанрів (колискові, прислів'я, приказки, ігри-забави, казки) закладені великі потенційні можливості щодо розвитку мовлення дошкільників. Використання їх у роботі з дошкільниками, створює ґрунт для розвитку чуття мови, її емоційних відтінків, формує вміння дітей користуватися різними засобами відтворення й передачі мовленнєвої інформації, відбирати потрібні слова, дає можливість поступово опановувати образною системою мовлення. Особлива цінність фольклорних творів полягає в тому, що вони сприяють мовленнєвому розвитку дітей, починаючи з раннього віку, надаючи можливість, через гру словами й звуками, виявити специфіку рідної мови, характерну для неї співучість, виразність, образність. В цілому, доступність, недовготривалість малих фольклорних жанрів насичує процес розвитку мовлення позитивними емоціями, робить його цікавим і привабливим, що позитивно впливатиме на ефективність освітнього процесу в умовах ДНЗ.

Annotation. In the article the role of small folk-lore genres is reflected in мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку, їхній вплив на окремі аспекти мовлення дітей дошкільного віку.

Keywords: folk-lore, genre, broadcasting, development, under-fives.

Література

1. Богуш А., Лисенко Н. Українське народознавство в дошкільному закладі: Навчальний посібник. – К.: Вища шк., 2002. – 407с.
2. .Ватаманюк Г.П. Музика в країні дошкілля: Навч. – метод. посібник. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. – 260с.
3. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення. – К., 2005. – 128 с.
4. Новий тлумачний словник української мови у трьох томах, – Т1. / Укладачі. В Яременко, О.Сліпушко. – К. : Аконіт, 2008. – 926с.
5. Тумакова Г.А. Ознакомление дошкольника со звучащим словом /Под ред. Ф.А.Сохина. – М.: Просвещение, 1991. – 128с.